
CONSTANTIN MATASĂ ȘI CASA NAȚIONALĂ „REGINA MARIA” DIN PIATRA NEAMȚ

de **Mihaela-Cristina Verzea**

Cuvinte cheie: Casa Națională „Regina Maria”, Piatra Neamț, Constantin Matasă, educație, cultură, spiritualitate

Misiunea instituției create de preotul Constantin Matasă, Casa Națională „Regina Maria”, a fost una cultural-religioasă. Sursele documentare supuse cercetării sunt reprezentate de *Amintirile*¹ părintelui Matasă, un *Caiet de însemnări despre activitatea culturală a Casei Naționale din Piatra Neamț*², aparținând aceluiași Constantin Matasă, care nota cu acribie fiecare manifestare a instituției pe care cu dăruire și pricepere o coordona, un *Registru cu procesele verbale*³, încheiate în urma ședințelor Comitetului Casei Naționale, care acoperă perioada iunie 1928 - aprilie 1945, dar și de presa vremii, care, iată, în perioada interbelică era interesată de starea morală a societății.

Pe baza acestei bibliografii vom încerca să prezentăm succint Casa Națională „Regina Maria”, răspunzând la următoarele întrebări: Când și cine a înființat-o? Unde a funcționat? Care era scopul ei? Cât timp a funcționat? și nu în ultimul rând – Dacă și-a atins obiectivele?

Aflăm astfel din amintirile părintelui Matasă: „După războiul din 1916 am înființat în Piatra împreună cu Generalul Gheorghe Dragu, o secțiune a Caselor Naționale, instituție culturală care a avut o frumoasă activitate nu numai în oraș ci și în județ. Casa Națională a activat cu succes vreme de vreo cincisprezece ani, luând naștere din ea și muzeul”⁴.

¹ Gheorghe Dumitroaia, *In memoriam Constantin Matasă*, Editura „Constantin Matasă”, Piatra Neamț, 2001.

² Colecția de Istorie modernă și contemporană a Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra Neamț, *Fond documentar – Constantin Matasă* (în continuare – MIAPN. Fond CM), nr. inv. 2506 MC.

³ *Idem*, nr. inv. 12 MC.

⁴ Gheorghe Dumitroaia, *op.cit.*, 2001, p. 105.

Instituția era o sucursală a Centralei Caselor Naționale, fondată în iunie 1919 la București din inițiativa generalului I. Manolescu și a profesorului universitar Gheorghe Țițeica. Activitatea generalului a fost apreciată de însăși Regina Maria, care, nota în memoriile sale: „(...) *aș vrea să amintesc contribuția extraordinară a generalului Ioan Manolescu, fondatorul «Caselor Naționale».* Această instituție și-a început activitatea în timpul războiului, dorind să susțină orice sat românesc printr-un centru al comunității, unde toate activitățile de binefacere, recreere, culturale și sociale puteau fi concentrate pentru a trezi țărănul din inerția lui tradițională, de a-l lega de progresele din secțiile urbane, și de a găsi piață de desfacere pentru arta, meșteșugurile țărănești cât și pentru industriile de bumbac: lână, lenjerie brodată de mână și țesături manuale, costume naționale, meșteșuguri de prelucrare a lemnului și multe altele”⁵.

De asemenea, răsfoind revista *Apostolul - Curier al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din București*, numărul din martie 1930, am întâlnit cuvântarea patriarhului Miron Cristea rostită cu prilejul sărbătoririi savantului matematician Gh. Țițeica. Vom cita un scurt fragment, întrucât Miron Cristea surprindea semnificația instituției Centrala Caselor Naționale și implicit a sucursalelor, subliniindu-i misiunea pe care inițiatorii și-au asumat-o: „*Bărbații care s-au aprofundat cu mintea lor în adâncul problemelor științifice, se îngrădesc – de regulă – în rigiditatea domeniului lor, care le leagă toate preocupățiunile și toată energia ... Profesorul Țițeica este o excepție. El găsește timp și pricepere a fi un abil și harnic propovăduitor al culturii generale în masele mari ale poporului de la orașe și sate, încât de zece ani este chiar sufletul activității, ce o dezvoltă pe acest teren, cu foarte lăudabile succese, asociația culturală cunoscută sub numele “Casele Naționale”. Sute de mii de cetățeni i-au ascultat interesantele expuneri asupra celor mai diverse chestiuni culturale, economice, artistice, bisericești, sociale și din toate domeniile, **apte a da poporului o bună călăuză sufletească pentru viață.** «Casele Naționale» și pricepuții lor muncitori și-au însușit această artă de popularizare, de aceea cuvântul lor prinde, câștigă, mișcă și are succese apreciate de toți”⁶.*

Părintele Matasă avea în cele două personalități, modele inspiratoare.

Casa Națională „Regina Maria” din Piatra Neamț, în primii doi ani de existență a activat într-o baracă de lemn construită de armata rusă pe strada colonel Gh. Roznovanu, interval în care „*a avut mult de luptat împotriva curentului de bolșevizare ce începuse a pătrunde în pătura de jos a populației*”⁷.

⁵ Diana Mandache, *Regina Maria. Capitole târzii din viața mea. Memorii redescoperite*, Editura Alfa, 2007, p. 129-130.

⁶ I.P.S. Patriarh - Regent Miron la sărbătorirea profesorului universitar Gh. Țițeica, savant matematician, în *Apostolul*, anul VII, nr. 6 din 15 martie 1930, p. 118-119.

⁷ *O instituție de mare folos*, în *Avântul*, anul I, nr. 12 din 21 mai 1928, p. 1.

După dărâmarea acestei barăci, activitatea a fost continuată în „salomul Gârcineanu” din strada Unirii și apoi, rând pe rând, în localurile școlilor primare din oraș – până în decembrie 1928, când a devenit funcțional noul sediu din strada Locotenent Gh. Bădărău nr.5⁸. Punerea pietrei fundamentale a acestei clădiri a avut loc la data de 14 mai 1928. S-a oficiat slujba de sfințire a apei, după care în fața unei numeroase asistențe, preotul Constantin Matasă a vorbit despre țința urmărită de Casele Naționale, aceea de a construi o Românie Mare „tare prin cultivarea virtuților strămoșești”⁹. Cei prezenți au semnat un act comemorativ în două exemplare, din care unul s-a pus în temelie, iar al doilea s-a păstrat la arhivă, aflându-se astăzi în expoziția permanentă a Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra Neamț.

Sediul urma să cuprindă: o sală de conferințe cu o scenă încăpătoare, o sală pentru bibliotecă, una pentru cancelarie și două camere de serviciu despărțite de un antreu și un vestiar¹⁰.

În mai 1928, Casa Națională „Regina Maria” era condusă de un comitet format din:

- Generalul Gheorghe Dragu – președinte
- Colonelul A. Fotin – vicepreședinte
- Eugenia Popovici
- Leon Mrejeriu
- Vasile Șoarec
- Maiorul C. Ionescu
- Gheorghe Stan
- E. Dandescu

Preotul Constantin Matasă îndeplinea funcția de secretar al instituției.

Casa Națională avea 20 de membri fondatori și 200 de membri activi.

Cine finanța această instituție? Era în primul rând „ajutată cu dragoste de mulți oameni de inimă deprinși să muncească și pentru alții nu numai pentru ei”¹¹. Leon Mrejeriu, spre exemplu obținuse o subvenție de 20.000 lei de la Ministerul Instrucțiunii Publice (coordonat de către Constantin Angelescu) și lemnul necesar construirii noului sediu de la Ministerul Agriculturii și Domeniilor (ministru Constantin Argetoianu). Evident se miza și pe sprijinul Centralei Caselor Naționale.

Redacția ziarului *Avântul* lansa în mai 1928 următorul apel: „*Egoiștii, care trăiesc numai pentru ei în sufletele cărora nu se reflectează durerile și bucuriile acestui neam și care nu simt fericirile când văd ridicându-se astfel de*

⁸ Gheorghe Dumitroaia, *op.cit.*, p. 115.

⁹ MIAPN – Fond CM, *Act comemorativ*.

¹⁰ *Avântul*, 21 mai 1928, p. 2.

¹¹ *Ibidem*.

opere, îi lăsăm la o parte. Pentru ceilalți cetățeni, în special pentru tineret ținem să afirmăm că instituția Casei Naționale care a luat naștere în momentele cele mai grele de zdruncin sufletească a neamului românesc, trebuie încurajată fiind una din petrele fundamentale de la clădirea României întregite¹²”.

O lună mai târziu, la 17 iunie, noul sediu, aflat în construcție, era vizitat de profesorul universitar Gheorghe Țițeica, în calitate de președinte cultural al Centralei Caselor Naționale, de generalul I. Manolescu, președintele activ și Octav Lăzărescu, secretarul instituției. În registrul cu procese verbale, pe chiar prima pagină, oficialii de la București apreciau efortul depus la Piatra Neamț pentru inaugurarea noului sediu, și pentru *„răspândirea doctrinei acestei instituții”*, evidențiind activitatea părintelui Constantin Matasă: aici *„se ating culmi de sacrificiu și de apostolat care fac cinste preotului Matasă și sprijinitorilor săi”*.

Cu același prilej a fost reamintit scopul acestei instituții, acela de *„întregire sufletească și de ridicare a culturii românești la înălțimea pe care o merită între celelalte culturi ale lumii”*.

Ședința festivă, desfășurată în seara zilei de 17 iunie a demonstrat existența unei strânse colaborări între Școală, Biserică și Armată, pilonii unei societăți sănătoase am adăuga noi. Anul 1928 a fost unul în care s-a încercat pe toată căile să se găsească fondurile necesare definitivării lucrărilor de construcție.

Mult așteptatul eveniment s-a produs la data de 26 mai 1929, la doar câteva zile de la participarea părintelui Constantin Matasă la adunarea generală a Centralei Caselor Naționale, desfășurată în zilele de 19 și 20 mai la București.

Noul sediu a fost inaugurat în prezența lui Eugen Botez (cunoscut sub pseudonimul literar Jean Bart), a generalului N. Negreanu și a lui Octav Lăzărescu, reprezentanți ai Centralei Caselor Naționale.

Festivitățile au debutat la orele 11.00, în *„localul frumos și simpatic, terminat prin stăruința personală, demnă de admirat a dlui general Gh. Dragu și Sfinției Sale Preotul Matasă, ajutați de membrii comitetului și de diferite persoane în afară de comitet”*, cu un serviciu divin oficiat de preoții C. Matasă și T. Borș. Oficialitățile locale au participat la eveniment alături de un public numeros: N. Ioaniu, primarul orașului; Dușu Isăcescu, prefect; Grigore Capșa, directorul Liceului Petru Rareș; Nicolae Stoenescu, directorul Școlii Normale de fete; Panaite Popovici, președintele Atheneului.

Fără a mai detalia acest aspect, precizăm că în acest sediu a funcționat Casa Națională „Regina Maria” până în anul 1947.

¹² *Ibidem.*

Între anii 1929-1934, Casa Națională a desfășurat o activitate prolifică. Modul de organizare a programului cultural a fost stabilit în ședința din 1 decembrie 1928. Începând cu ziua de 9 decembrie 1928, urmau să se desfășoare în fiecare lună câte două șezători culturale, duminica între orele 10.30 și 13. Acestea urmau să includă: o conferință, o lectură din autori de seamă și câteva producții artistice și literare ca: recitări, interpretări corale, muzică instrumentală, etc. Pentru a putea pune în practică acest deziderat trebuiau îndeplinite câteva formalități: se făceau adrese către direcțiile de școli secundare din localitate și către autoritatea militară în scopul de a obține concursul membrilor corpului didactic, al celui ofițeresc și cel al elevilor indicați.

Astfel, în anul următor, în 1929 s-au desfășurat 17 șezători culturale și baluri populare.

În anul 1930 – 22 de baluri și șezători, fiind preponderente șezătorile religioase.

În anul 1931 – 21 astfel de manifestări, ele crescând progresiv până în anul 1934, când a fost înființat de către părintele Matasă, Muzeul Arheologic Regional Piatra Neamț.

Un alt aspect important, ce merită menționat este cel al calității conferențiarilor care poposeau la Casa Națională „Regina Maria” din Piatra Neamț. Amintim numele lui Nichifor Crainic, Tzigara-Samurcaș, Emanoil Bucuță, Simion Mehedinți, Istrate Micescu, generalul Radu Rosetti, Vladimir Dumitrescu. Intervențiile lor aveau răsunet și în presa nemțeană. De pildă, Nichifor Crainic a ales să vorbească în duminica de 12 mai 1931 despre concepția lui Nicolae Iorga despre artă. Conferința își păstrează și astăzi sensul moralizator: *„Rolul artistului în cultura națională, apare nespus de clar. Să se inspire din simțirea adâncă și proaspătă a geniului românesc înfățișat prin cele două izvoare de inspirație: trecutul istoric și țărănimea. Trecutul, torent viu străbătând din cataractă în cataractă veacurilor, dinam al veacurilor viitoare; țărănimea, elementul cel mai curat, înfățișând prin port, datini și tradiții, materialul suficient pentru cea mai rafinată literatură”*¹³. Este exact ceea ce părintele Matasă a încercat să facă din Casa Națională, o instituție care să propovăduiască valorile neamului românesc, atât de greu reîntregit. Astfel se justifică prezența în programele șezătorilor a cântărilor patriotice, a lecțiilor de istorie a românilor, de etnografie.

În același an, Emanoil Bucuță¹⁴ a susținut o conferință pe tema *„Turismul ca o nouă bogăție”*, încercând să încurajeze activitatea secției de turism din localitate *„abia înfiripată în jurul Casei Naționale”*. Din cele relatate reieșea că, turismul

¹³ *Avântul*, nr. 104 din 21 mai 1931, p. 1.

¹⁴ Biolog, scriitor, fondatorul revistei *Boabe de Grâu*.

poate constitui o sursă de venituri: „dacă vom ști să ne facem drumuri bune, poduri peste Dunăre, aranjament comod de găzduire: hoteluri în orașe, case de adăpost confortabile și igienice de-a lungul drumurilor și în sfârșit o bună primire, o atitudine prevenitoare și de bună dispoziție a populației pentru a lăsa o bună impresie vizitatorilor. Afară de folosul material, contactul cu lumea civilizată care ar veni la noi, ne-ar aduce și un prestigiu și o înălțare a nivelului cultural”¹⁵.

În perioada 1934-1947, activitatea Casei Naționale a avut în prim plan organizarea colecției de preistorie și sporirea acesteia prin săpăturile efectuate de Constantin Matasă.

În fapt, conferințele care începând din anul 1936 nu s-au mai putut desfășura în sediul Casei Naționale „Regina Maria”, din cauza organizării expoziției de arheologie, au devenit surse de venit pentru Muzeu. Fondurile obținute din vânzarea biletelor au fost folosite pentru demararea și continuarea săpăturilor arheologice.

La data de 11 ianuarie 1936, Casa Națională „Regina Maria” s-a reorganizat, prin înființarea a trei secțiuni: secțiunea educativă – coordonată de părintele Constantin Matasă, consiliat de dr. Paul Gotcu; secțiunea culturală – condusă de profesorul Vasile Ghițescu, consiliat de profesorul Radu Vulpe; secțiunea turistică. Conferințele urmau să se desfășoare, din lipsă de spațiu, în sala teatrului vechi din Piatra Neamț¹⁶.

La data de 4 noiembrie același an, generalul Dragu își prezenta demisia irevocabilă de la președinția Casei Naționale.

Părintele Matasă, noul președinte, notează că după 16 ani de activitate Casa Națională s-a orientat cu predilecție spre cercetări și studii arheologice și câteva realizări turistice.

În perioada celui de-al doilea război mondial, activitatea aproape încetează, ea reluându-se după anul 1945. Muzeul și-a desfășurat activitatea sub egida Casei Naționale până în anul 1947.

O singură întrebare a rămas fără răspuns. Dacă această instituție, coordonată de preotul Constantin Matasă, și-a îndeplinit misiunea cultural-educativă. Răspunsul afirmativ va fi argumentat prin intermediul unei surse credem noi obiective, respectiv un articol apărut într-una din publicațiile nemțene la începutul anilor 30¹⁷.

„Am asistat Duminica trecută la șezătoarea Casei Naționale. Mărturisesc, participarea la această manifestare culturală în Piatra-N. o aștept de mult și cu multă curiozitate. Și am rămas surprins: abia am găsit loc, într-un

¹⁵ *Avântul*, nr. 116 din 21 mai 1931, p. 1.

¹⁶ Era vorba de fostul Teatru Liciu, al cărui sediu fusese construit în anul 1872.

¹⁷ *Avântul*, nr. 95 din 20 martie 1931.

ungher. Preoți, institutori, avocați, ingineri, ba chiar și militari (erau acolo un căpitan și doi plutonieri majori), dar mai cu seamă locuitorii amărâți ai mahalalelor mărginașe, umpleau sala dornici să asculte.

Am crezut la început că asta se datorește faptului că era anunțată conferința părintelui Cicerone Iordăchescu, profesor la Facultatea de teologie din Chișinău. Am aflat însă îndată, că afluența aceasta de public e un lucru obișnuit la casa națională. Semn că este și lume care se preocupă și de ale sufletului și de ale minții.

Șezătoarea se deschide cu un cor: Tatăl Nostru!, rugăciunea aceasta așa de simplă ca vorbe dar așa de adâncă ca înțeles. Corul era format din eleve de la orfelinat. E un început impresionant prin originalitate și mai cu osebire prin gândurile care le deșteaptă. Casa Națională îndeplinește prin aceasta un rol mare, mai ales atunci când este priceput și cu suflet condusă, așa cum o fac părintele Matasă și Borș.

După conferința părintelui Iordăchescu, Ideea de Dumnezeu în literatura engleză, șezătoarea se termină cu un program variat de recitări, cu subiecte religioase, morale, educative rostite de câteva eleve ale Școlii Normale și ale Liceului de fete, intercalându-se coruri religioase, simple, dar tocmai prin simplitatea lor mărețe, conduse de părintele Borș.

Au fost două ore de petrecere creștinească pe care nici nu le-am simțit când au trecut. Și m-am gândit atunci că pot rezuma parafrazănd cronicarii: poți spune că se nasc și la Moldova oameni”.

CONSTANTIN MATASĂ AND THE NATIONAL HOUSE „REGINA MARIA” FROM PIATRA NEAMȚ

Keywords: „Regina Maria” National House, Piatra Neamț, Constantin Matasă, education, culture, spirituality

This article aims to retrace, based upon several unpublished documentary sources the activity of the “Regina Maria” National House from Piatra Neamț, along it’s more than 28 years of existence. Branch of the National Houses Headquarter (established in București, in June 1919 on the initiative of the General I. Manolescu and of the university professor Gheorghe Țițeica), the institution from Piatra Neamț has undisputedly contributed to both cultural and spiritual rebirth of the population from our town.

The foundation of the “Regina Maria” National House from Piatra Neamț, is to be attributed to the Priest Constantin Matasă, the one who ensured continuity and value to the events carried out through the institution (prominent representatives of culture as well as renowned scholars arrived in Piatra Neamț at the priest invitation). We have identified two distinct phases in the development of the activity of the “Regina Maria”

National House: on a first phase, during 1919-1934, the activity consisted mainly in organizing cultural-religious bees and popular dances, whilst from 1934 it become as first priority the enrichment of the prehistoric collection of the Regional Archaeological Museum, founded by the Priest Constantin Matasă, within the headquarters of the “Regina Maria” National House from Piatra Neamț.

List of illustrations

Fig. 1. The National House “Regina Maria” in 1928-1929 (1) and 1936 (2)

Fig. 2. 1. Commemorative act, 14 of May 1928; 2. The Priest Constantin Matasă and the Prefect Leon Mrejeru at Broșteni

1

2

Fig. 1. Casa Națională “Regina Maria” în 1928-1929 (1) și 1936 (2)

